

TAJNI ZAPIS

SEBASTIJAN BARI

Tajni zapis

Prevela sa engleskog
Marija Stajić

Mono i Manjana
2009.

Naslov originala
Sebastian Barry, *The Secret Scripture*
Copyright © 2008 by Sebastian Barry
Translation copyright © 2009 Mono i Manjana

Izdavač
Mono i Manjana

Za izdavača
Miroslav Josipović
Nenad Atanasković

Urednik
Tatjana Bižić

Prevela
Marija Stajić

Lektura
Ljubica Pupezin

Korice
Natalija Petrović

Tehnički urednik
Goran Skakić

Priprema za štampu
Ljiljana Pekeć

Štampa
Elvod-print, Lazarevac

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

BARI, Sebastijan, 1955–
Tajni zapis : roman / Sebastijan Bari ; [prevela Marija Stajić]. – Beograd : Mono i
Manjana, 2009 (Lazarevac : Elvod-print). – 257 str. ; 21 cm

Prevod dela: The Secret Scripture / Sebastian Barry

ISBN 978-86-7804-202-7

COBISS.SR-ID 167551500

Za Margaret Sing

„Najnesavršenije je naše unutrašnje oko, jer smo mu mi sami nevidljivi kao da smo duhovi.“

Ser Tomas Braun, *Hrišćanske pouke*

„Od svih koji uče ili čitaju istoriju, malo ko izvuče iole dobrobiti iz svog truda! ... Uostalom, mnogo je nepoznanica čak i u najpouzdanijim drevnim i modernim istorijama, a ljubav prema istini, koja je kod nekih umova urođena i nepromenljiva, rađa ljubav prema tajnim memoarima i privatnim pričama.“

Marija Edžvort, predgovor za *Zamak Rakrent*

DEO PRVI

PRVO POGLAVLJE

Rozenino svedočenje o sebi

(pacijentkinja, Okružna duševna bolnica Roskomon, 1957-)

Moj otac je govorio da sa svakim rođenjem svet iznova počinje. Zaboravio je da kaže da se sa svakom smrću završava. Možda je mislio da je to suvišno budući da je najveći deo života proveo radeći na groblju.

Rođena sam u hladnom gradu od koga su se čak i planine držale na odstojanju. Kao ni ja, ni one nisu bile sigurne šta ta tamna mrlja zapravo predstavlja.

Kroz grad je proticala crna reka nemilosrdna prema smrtnicima, ali ne i prema labudovima koji su se u jatima okupljali, pa čak i plovili po njoj i neustrašivo zaranjali u nabujalu vodu.

Reka je, takođe, nosila đubre ka moru, spirala s obala komadiće nečega što je nekada pripadalo ljudima, kao i tela, mada retko, i, oh, sirote bebe kojih su se stideli, prekobrojnu decu. Brza i duboka reka dobro čuva tajnu.

Govorim o gradu Slajgu.

Slajgo me je stvorio i uništio, mada je trebalo mnogo ranije da odustanem, da ne dozvolim da me ljudski gradovi stvaraju i uništavaju, nego da sama vodim računa o sebi. Strahote i bol u mojoj priči desili su se zato što sam bila mlada i verovala da su drugi tvorci moje sreće i nesreće. Nisam znala da zidom od zamišljene cigle i maltera čovek može da se ogradi od strahota i okrutnih, mračnih smicalica vremena koje nas napadaju, i tako sam bude tvorac svog života.

Sada nisam tamo, sad sam u Roskomonu. Ovo čudno zdanje nekada je bila velika bogata kuća, a sad su svuda smeđi zidovi, gvozdeni kreveti i brave na vratima. Sad je to kraljevstvo doktora Grina, čoveka koga ne razumem u potpunosti, mada ga se ne plašim. Ne znam koje je vere, ali mi s onom bradom i ćelavim temenom mnogo liči na svetog Tomu.

Sasvim sam sama. Van ovog mesta nema nikoga ko me zna. Svi moji su pomrli, šaćica rodbine koju sam imala, a pretpostavljam, pre svih, i onaj vrapčić moje majke. A verujem i da su moji progonitelji mahom poumirali budući da sam ja sad stara, veoma stara, možda mi je i sto godina, ne znam, niko ne zna. Ostala sam samo ja, ostatak od žene. Više i ne izgledam kao ljudsko biće već pre kao kostur presvučen kožom, obučen u suknju i bluzu tamnih boja i sako od grubog platna. Sedim ovde u svom sobičku kao slavuj bez pesme, ne, kao miš koji je umro u pukotini ispod toplog ognjišta, pa sad leži kao mumija u piramidi.

Niko ne zna da i ja imam priču. Dogodine, naredne nedelje, ili čak sutra više me neće biti. Biće im dovoljan mali sanduk za mene i uzana raka. Neće biti spomenika iznad moje glave, ali nema veze.

Možda su sva ljudska dela i misli mali i uzani.

Posvuda je tišina. Ruka mi je mirna, a imam i prelepu plavu hemijsku s plavim mastilom koju mi je poklonio moj prijatelj doktor – koji uistinu nije loš čovek, a možda je čak i filozof po prirodi – jer sam izjavila da mi se sviđa njena boja. Imam i tabak hartije koji sam pronašla u kredencu u ostavi s drugim neželjenim stvarima, a tu je i olabavljena daska na podu ispod koje krijem ovo blago. Ispisujem svoj život na neželjenoj, nepotrebnoj hartiji. Uzimam prazan list, mnogo praznih listova, jer toliko žarko želim da nešto ostavim iza sebe, nekakvu krhku i iskrenu povest o sebi i, ako mi Gospod da snage, ispričaću ovu priču, sakriti je ispod daske na podu i potom spokojno otići na počinak pod travu Roskomona.

Moj otac je bio najčistiji čovek u čitavom hrišćanskom svetu, ili barem u Slajgu. U uniformi mi je delovao kao da je sav umotan u remena i kaiševe, koji, ipak, nisu isprepletani nasumice već su poređani kao pod konac, poput brojeva u knjizi s računima. Bio je grobar i dobio je zaista blistavu uniformu za posao, ili mi je samo tako izgledala kad sam bila mala.

U dvorištu je držao bure za kišnicu kojom se prao svakog bogovetnog dana. Majku i mene bi okrenuo licem ka kuhinjskom zidu, a onda bi, onako go golcat, stajao na mahovini i lišajevima u dvorištu bez straha da će ga neko videti, i nemilosrdno se polivao vodom po svakakvom vremenu. Zimi bi stenjao i frktao kao bik.

Trljao bi se karbolnim sapunom, koji bi i mastan pod očistio, sve dok mu telo ne bi sakrilo odelo od sapunice i mehurića, koje mu je dobro pristajalo, a potom bi se žustro ribao komadom sivog kamena, koji bi po završetku ćušnuo u za to određenu rupu u zidu, odakle je ovaj virio poput nečijeg nosa. Sve sam to posmatrala krajičkom oka hitro okrećući glavu, jer sam bila neposlušna ćerka i nisam umela da se bez pogovora pokorim.

Nijedna tačka u cirkusu ne bi mi pružila veće zadovoljstvo od tog prizora.

Moj otac je bio pevač koji se nije dao učutkati. Taj je znao sve pesme iz ondašnjih opereta. Voleo je i da čita besede starih, pokojnih propovednika jer, govorio je, prosto može da ih zamisli u trenutku kad su tek izgovorene, neke davno minule nedelje, kad su reči bile nove u ustima propovednika. Njegov otac je bio sveštenik. Moj otac je bio strastven prezbiterijanac, moglo bi se reći i veoma bogobojažljiv čovek, što u Slajgu baš i nije bila omiljena vrlina. Iznad svega je voleo *Propovedi* Džona Dona, a njegovo istinsko jevanđelje bila je knjiga *Religio Medici* ser Tomasa Brauna. I dalje imam mali pohabani primerak ove knjige uprkos svim nedaćama i jadima koje sam doživela u životu. Ovde je pored mene, na krevetu, s njegovim imenom unutra, ispisanim crnim mastilom, Džo Klir, i datumom 1888, grad Sautempton, jer je u ranoj mladosti bio mornar i do sedamnaeste godine obišao je sve luke u hrišćanskim zemljama.

U Sautemptonu je doživeo jedan od ključnih ili glavnih događaja u životu, budući da je tamo upoznao svoju majku Sisi, tada sobaricu u mornarskom svratištu u kom je voleo da odseda.

Često nam je pričao neobičnu priču o Sautemptonu, a ja sam je u detinjstvu prihvatila kao jevanđeljsku istinu. Ko će ga znati, možda i jeste bila istinita.

Jednom prilikom kad je došao u luku, nije bilo slobodnih kreveta u njegovoj omiljenoj gostionici, pa je morao da produži vetrovitom terasastom pustom pored obale. Tako je došao do usamljene kuće s veoma uočljivo istaknutim znakom da ima slobodnih kreveta, ne bi li se nekako primamili gosti.

Ušao je i našao se pred sredovečnom ženom posivelog lica, koja mu je ponudila krevet u podrumu.

Usred noći se probudio jer mu se učinilo da čuje kako neko diše u sobi. Trgao se iz sna i već sasvim budan, kao što obično bude kad se

čovjek naglo probudi od nekog straha, začuo ječanje i osetio da neko leži u krevetu pored njega.

Uzeo je sveću iz kutije s kresivom i upalio je. U sobi nije bilo nikoga, ali je video da su posteljina i dušek ulegnuti, kao da je tu ležao neko krupan. Skočio je iz kreveta i povikao, ali mu niko nije odgovorio. Tada je u stomaku osetio tako snažnu glad kakvu nijedan Irac nije osetio još od vremena one strašne gladi. Pojurio je ka vratima i zaprepašćeno otkrio da su zaključana. Tad se strašno razbesneo. „Pustite me, pustite me!“, povikao je istovremeno prestravljen i uvređen. Kako li se ona stara veštica usuđuje da ga zaključa! Lupao je i treskao sve dok gazdarica nije došla i otključala vrata. Izvinila se rekavši da je verovatno nehotice okrenula ključ zbog lopova. On joj je ispričao šta ga je uznemirilo, ali mu se ona samo osmehnula i bez reči se popela nazad u svoju sobu. Dok je stajala pored njega, učinilo mu se da se od žene širi čudan miris lišća, šikare i rastinja, kao da je puzala po šumskom tlu. Potom je sve utihnulo, a on je ugasio sveću i pokušao da zaspi.

Malo kasnije desilo se isto. Opet je skočio, upalio sveću i prišao vratima, koja su opet bila zaključana! I opet ona strašna glad u stomaku. Iz nekog razloga nije hteo da pozove gazdaricu, možda zato što je bila veoma čudna, pa je proveo noć na neudobnoj stolici sav obliven znojem. U cik zore se probudio, obukao i prišao vratima. Bila su otključana. Uzeo je svoje torbe i popeo se u kuću. Tek tad je primetio koliko je kuća oronula, što je prethodne večeri tama tako ljubazno prikrla. Uzalud je dozivao gazdaricu, a pošto je brod trebalo da mu uskoro isplovi, morao je da ode, pa joj je ostavio nekoliko šilinga na stolu.

Na ulici se osvrnuo i krajnje uznemireno primetio da su mnoga stakla na prozorima polomljena, a da na uleglom krovu nedostaje mnogo crepova.

Ušao je u radnju na uglu da popriča s nekim i tako se malo pribere. Pitao je prodavca za kuću. Ona kuća je, odgovorio mu je čovek, zatvorena pre nekoliko godina i otad tu niko ne živi. Nesumnjivo bi bila srušena da nije deo priobalne terase. Niste tu mogli prespavati, rekao mu je. U kući niko ne živi niti iko pomišlja da je kupi jer je u njoj žena ubila muža tako što ga je zaključala u podrum i pustila ga da umre od gladi. Žena je potom osuđena za ubistvo i obešena.

Otac je majci i meni pripovedao ovu priču s takvom strašću kao da ponovo sve proživljava. Sablasna kuća, žena sivog lica i duh koji ječi bili su za njega stvarni kao da ih upravo sada gleda.

„Dobro je što je bilo mesta kod nas kad si sledeći put došao u luku, zar ne, Džo?“, govorila je majka što je ravnodušnije mogla.

„Tako mi svega, tako mi svega, jeste“, dodavao je otac.

Jedna ljudska pričica, mornarska priča koja je nekako u sebe uplela i majčinu neuporedivu lepotu i ogromnu privlačnost koju je on prema njoj osećao tada, i zauvek.

Jer majka je bila od onih crnokosih, tamnopotutih španskih lepotica s očima zelenim poput američkih smaragda, kojima nijedan muškarac ne može da odoli.

Otac se oženio njome i doveo je u Slajgo, gde je otad živela, ona koja nije odrasla u toj tami, već je sad u njoj uzalud blistala, kao novčić izgubljen u blatu. Lepšu devojkicu žitelji Slajga nisu videli. Put joj je bila mekana kao paperje, a bujne grudi obećavale su uživanje kao tek ispečen hleb.

Najveća radost u detinjstvu bile su mi šetnje s majkom ulicama Slajga u sumrak. Volela je da pođe ocu u susret i čeka ga da se vrati s groblja. Tek mnogo godina kasnije, kad sam porasla, shvatila sam da mu je kretala u susret gonjena izvesnom zebnjom, kao da nije verovala da će ga vreme i uobičajeni sled stvari dovesti kući. Zaista verujem da je ispod onog oreola lepote majka na neki neobičan način patila.

Otac je bio nadzornik groblja, kao što sam već rekla, i imao je plavu uniformu i kapu s vrhom crnim kao perje kôsa.

Bilo je to u vreme Velikog rata¹ i grad je vrveo od vojnika, kao da je bojno polje u samom Slajgu, iako, naravno, nije bilo. Bili su to samo vojnici na odsustvu, ali su me veoma podsećali na oca zbog uniformi, pa bi mi se, dok smo majka i ja hodale, svaki čas učinilo da ga vidim. Obe smo željno iščekivale da ga ugledamo. Moja sreća je bila potpuna tek kad bi se najzad ispostavilo da je jedna u tom mnoštvu uniformi zaista njegova, kad bih ga spazila kako žuri kući s groblja u tmurnom zimskom sutonu. A kad bi on mene ugledao, počeo bi da se igra sa mnom i ludira se kao dete. Privlačio je zbog toga mnoge ljubopitljive poglede jer takvo ponašanje nije išlo uz njegov dostojanstveni položaj nadzornika pokojnih stanovnika Slajga. Ali imao je on onu retku osobinu da se opusti u društvu deteta i da se glupira i šegači, u smiraj dana, na svetlosti koja je sve više gasnula.

Bio je čuvar grobova, ali i običan čovek, a s onom šiljatom kapom i plavom uniformom umeo je da dostojanstveno odvede posetioca do

¹ Tako se u Francuskoj i Britaniji najčešće naziva Prvi svetski rat. (Prim. prev.)